

דעות

כשישראל מנסה לנהל את הפלסטינים, היא רק מקרבת את סבב האלימות הבא

שאול אריאלי • ראש קבוצת המחקר "תמרור-פוליטוגרפיה" העוסקת בסכסוך
הישראלי-פלסטיני

20:00 • 05 בפברואר 2026

מאז אוקטובר 2023 מתרחש לנגד עינינו תהליך עמוק והרה-סכנות שחומק מעיני רבים: העם הפלסטיני מאבד בפועל את ייצוגו הפוליטי. לא בהחלטה רשמית ודרמטית, לא בהכרזה של האו"ם, אלא בשל צירוף של מלחמה הרסנית, קריסה מוסדית פלסטינית, והעדפה מודעת של שחקנים חיצוניים לנהל את המציאות, במקום להכריע לגבי עתידו של העם הפלסטיני. הסוגיה הפלסטינית — שבמשך עשורים נסובה על זכויות לאומיות, ריבונות והכרעה פוליטית — הולכת ומוגדרת מחדש כבעיה טכנית: מי יחלק סיוע, מי יאכוף את הסדר, מי ינהל אוכלוסייה אזרחית, ומי יעשה זאת מבלי שהפלסטינים עצמם יידרשו לבחור, להסכים או לשאת באחריות.

הפקעת הייצוג הזו אינה תוצר לוואי של כאוס, אלא פרי מגמה מכוונת. היא נולדה כתוצאה מכישלון ההנהגות הפלסטיניות, אך גם כתוצאה מעמדה אסטרטגית ישראלית ושל נטייה בינלאומית להעדיף יציבות מדומה על פני פתרון פוליטי מאתגר. התוצאה היא שחל מעבר סמוי אך מהותי, מתפישת הפלסטינים כעם בעל זכויות לאומיות המוכרות בעולם כולו, לתפישתם כאוכלוסייה חסרת כתובת מנהיגותית, שיש לנהל אותה.

עד אוקטובר 2023 שרר בזירה הפלסטינית משבר ייצוג חריף, אך לא ואקום. אש"ף המשיך להיות מוכר בזירה הבינלאומית כנציג הלגיטימי של העם הפלסטיני; הרשות הפלסטינית ניהלה שלטון אזרחי וביטחוני מוגבל בגדה המערבית, וחמאס שלט ברצועת עזה והציג את עצמו כאלטרנטיבה לאומית ואידיאולוגית, גם אם קיצונית ואלימה. המערכת הפוליטית היתה מפולגת, קפואה ונטולת לגיטימציה בשל העדר בחירות, אך היא עדיין סיפקה מסגרת ייצוגית ברורה, עם כתובות שניתן היה לדרוש מהן אחריות.

המלחמה בעזה מוטטה גם את המסגרת הזאת. חמאס, שבחר במהלך קיצוני מתוך הנחה שמתקפה חריגה תחזיר את הסוגיה הפלסטינית למרכז הבמה ותכפה שינוי מדיני לטובתו, איבד את יכולתו לשמש כתובת שלטונית. מוסדותיו קרסו, מנגנוני הושמדו, והנהגתו הבכירה חוסלה או נדחקה למחתרת. גם אם הארגון שומר כיום על יכולת צבאית מסוימת ומשקם את מוסדותיו בעזרת טורקיה וקטאר, הוא אינו כתובת אזרחית או מדינית ליום שאחרי, ולא גורם שניתן לדרוש ממנו אחריות כלפי האוכלוסייה שהוא מתיימר לייצג.

מנגד, הרשות הפלסטינית נחשפה במלוא חולשתה: היא לא השפיעה על מהלך המלחמה, ולא הציעה אופק מדיני. סקרי דעת קהל שנערכו בדצמבר 2023 הצביעו על קריסה דרמטית באמון הציבור הפלסטיני במחמוד עבאס וברשות, לצד דרישה גורפת לבחירות כלל-פלסטיניות ולהחלפת ההנהגה. בפועל, הרשות הפלסטינית ממשיכה להתקיים מכוחם של התיאום הביטחוני עם ישראל, כספי המסים מישראל, תרומות, ולחץ בינלאומי — ולא מכוחו של מנדט ציבורי.

כאן נכנסים לתמונה שחקנים חיצוניים, ומתחיל החלק הבעייתי באמת. ארה"ב, מדינות ערב והקהילה הבינלאומית אינן שואלות עוד מי מייצג את הפלסטינים, אלא כיצד לנהל אותם. הדיון עבר מזכויות לרגולציה, מריבונות לשיקום, מהכרעה פוליטית למנגנוני ביניים. עתיד עזה נדון במונחים של "ניהול אזרחי" ו"כוח מייצב", לא במונחים של בחירה, ייצוג ואחריות.

שורה של צעדים שנקטו ישראל, ארה"ב ומדינות ערב מאז אוקטובר 2023, התאחדו לתהליך שלמעשה הפקיע מהפלסטינים את יכולת הייצוג העצמאי: חיסול כוחו השלטוני של חמאס, החלשת הרשות הפלסטינית ואש"ף, וניסיונות בינלאומיים להנדס הנהגה פלסטינית "מתאימה יותר". התוכניות לעתיד עזה — ממשל טכנוקרטי, כוח בינלאומי — אינן מספקות פתרון פוליטי אמיתי, אלא תחליף מדומה. המכנה המשותף לכולן הוא העדר מנגנון ייצוג פלסטיני נבחר או מוסכם. הפלסטינים אינם שותפים. אין להם בחירה, אין להם מנדט, וגם אין התחייבות מצידם לפתרונות המוצעים.

ישראל אינה צופה מהצד. ממשלת הימין הנוכחית דוחה במוצהר חזרה של הרשות הפלסטינית לעזה, ומתנגדת לכל אופק של ריבונות פלסטינית. בהעדר הנהגה פלסטינית לגיטימית, הטענה ש"אין פרטנר" הופכת מתיאור (מסולף) של המציאות, למדיניות שיוצרת מציאות. הוואקום הייצוגי אינו תקלה, הוא נכס פוליטי בעיני הממשלה.

ההיסטוריה במקרה הזה אינה אנלוגיה ספרותית — היא תמרור אזהרה. בדומה לאירועי 7 באוקטובר, גם הנכבה של 1948 (שהחלה בסירוב פלסטיני להחלטת החלוקה וביציאה למלחמה בכדי לבטלה) הובילה לאובדן הייצוג הפוליטי של העם הפלסטיני. החברה

הפלסטינית התפרקה, הנהגתה חוסלה או גלתה, והטיפול ב"בעיה הפלסטינית" הועבר מידי הפלסטינים לידי מדינות ערב, הן בחתימה על הסכמי שביתת הנשק ב-1949, והן בדיוני ועידת הפיוס בלזן באותה שנה בנושא הפליטים הפלסטינים. המשמעות היתה אובדן של הקול מדיני, וגם אובדן של האחריות.

בהעדר גוף פלסטיני מוכר ומחויב, לא היתה כתובת שיכלה לקבל החלטות שאפשר היה לדרוש ממנה לפעול בכפוף לנורמות של הקהילה הבינלאומית. תחת זאת, המאבק הפלסטיני נהפך לכלי בידי משטרים ערביים, שפעלו על פי האינטרסים שלהם ולא של הפלסטינים. הפלסטינים היו נוכחים פיזית, אך נעדרים כישות מדינית עצמאית, וזה השתקף בהחלטות האו"ם ב-1948 ו-242 ב-1967.

התוצאה של היעדרותם כישות עצמאית, לצד סירוב להכרה בישראל, היתה גל אלימות. בשנות ה-50 וה-60 הופיעו, לצד ניסיונות השיבה של הפליטים, גם הפדאיון: חדירות ופיגועים נגד ישראל. לא היתה אז הנהגה פלסטינית אחראית שניתן לדרוש ממנה ריסון, או שמוכנה או מסוגלת להתחייב להסדרים מדיניים, ומדינות ערב ספגו בתגובה את פעולות התגמול של צה"ל.

רק כשהקהילה הבינלאומית הכירה באש"ף בנובמבר 1974 כנציג הלגיטימי היחיד של העם הפלסטיני (החלטת האו"ם 3236), חל שינוי מבחינת הייצוג שלהם. ההכרה לא פתרה את הסכסוך, אך יצרה מסגרת של אחריות. מרגע שאש"ף נהפך לכתובת מדינית, הוא נדרש לשאת במחיר החלטותיו ולהתמודד עם דרישות המערכת הבינלאומית.

שיאו של התהליך היה ב-1988, כאשר אש"ף קיבל רשמית את החלטות מועצת הביטחון 242 ו-338, אימץ את עקרון ההסדר המדיני בהצהרת העצמאות הפלסטינית באלג'יר ובהמשך בהסכמי אוסלו ב-1993, הכיר במדינת ישראל בגבולות 1967. זה קרה לא

משום שהפלסטינים ויתרו על כל שאיפותיהם, אלא משום שהיתה להם הנהגה מוכרת שנדרשה לאחריות בינלאומית שבהכרח הובילה לפשרה. המסקנה ההיסטורית ברורה: עם ללא הנהגה מוכרת אינו יכול להיות שותף להסדר, וגם אינו מחויב לכללים. במצב כזה, האלימות אינה תקלה אלא תוצר מבני.

מכאן שהפקעת הייצוג הפלסטיני מאז אוקטובר 2023 אינה רק בעיה מוסרית או כשל מדיני, אלא סכנה אסטרטגית. במישור הפוליטי התוצאה היא יצירת ואקום מסוכן וצפי להתגברות הכאוס והקיפוניות, ובמישור המשפטי התוצאה היא קיבוע המעמד של ישראל ככוח כובש ומעמד הפלסטינים כקורבן הזקוק להגנה בינלאומית. ניסיון לנהל את הפלסטינים בלי להכיר בייצוג שלהם לא מייצר מתינות, אלא משחזר במדויק את התנאים שהובילו בעבר לאלימות.

הוואקום דוחף את החברה הפלסטינית לרדיקליזציה, ביזור כוח, עליית מיליציות מקומיות, והיחלשות של כל מסגרת לאומית מאחדת. בגדה כבר ניכרים סימנים לכך, עם התפוררות הסמכות של הרשות הפלסטינית במחנות הפליטים ובערים הצפוניות. מבחינה משפטית, הפקעת הייצוג מקבעת את מעמדה של ישראל ככוח כובש אחראי. ככל שאין רשות פלסטינית מתפקדת, וככל שבעזה אין ממשל מקומי מוכר, גוברת הטענה כי האחריות לאוכלוסייה האזרחית מוטלת על ישראל, בהתאם לדין הבינלאומי. הניסיון של ישראל לנהל את עזה "מרחוק" או באמצעות גורמים חיצוניים, אינו פוטר אותה מאחריות זו.

**עם ללא הנהגה מוכרת אינו יכול להיות שותף להסדר
וגם אינו מחויב לכללים או לאחריות. במצב כזה
אלימות אינה תקלה אלא תוצר מבני**

גם בזירה הבינלאומית גוברת הדאגה לגבי מעמדו של אש"ף כמייצג העם הפלסטיני. פסגת ריאד של מדינות ערב בנובמבר 2023 הדגישה מחדש כי אש"ף הוא הנציג הלגיטימי היחיד של העם הפלסטיני,

וקראה לאחדות טריטוריאלית בין עזה לגדה. אך בפועל, ההחלטות מתקבלות ללא הפלסטינים, והם מוצגים כבעיה הומניטרית ולא כעם בעל זכויות פוליטיות. בקרב הפלסטינים בתפוצות התהליך הזה מעצים את הניכור כלפי הפתרונות המוצעים. מיליוני פליטים, שבעבר ראו באש"ף כתובת סמלית, מוצאים עצמם מודרים מהדיון על עתידם. המחאות ההמוניות בעולם מאז אוקטובר 2023 מבטאות לא רק הזדהות עם עזה, אלא גם תביעה לייצוג שנשלל.

ישראל, ארה"ב, מדינות ערב ואירופה צריכות להפנים, כי שליטה מתמשכת בעם חסר ייצוג אינה מבטלת את האחריות — היא מעמיקה אותה. היא אינה מביאה ביטחון, אלא דוחה את ההכרעה ומכינה את הקרקע לסבב האלימות הבא. מי שמפקיע מן הפלסטינים את ייצוגם, אינו מנטרל את הקיצוניות אלא מוותר מראש על האפשרות לדרוש אחריות. התעלמות מלקחי ההיסטוריה כעת אינה פרי תמימות או כורח — היא נעשית מתוך בחירה. והבחירה הזאת מובילה אחורה, לא קדימה: לא לפתרון, אלא לשחזור של כישלון ידוע מראש. בלי ייצוג אין אחריות. בלי אחריות אין מחויבות.

זהו מצב הקורא לפתרונות יצירתיים: חידוש הלגיטימיות לייצוג הפלסטיני יצריך רפורמה מקיפה באש"ף, עריכת בחירות כלליות בהשתתפות כל הפלגים והפליטים בתפוצות, ומתן תשומת לב מיוחדת לדור הצעיר המשכיל המבקש שינוי. כישלון בהשגת אחדות פלסטינית עלול להביא להמשך "ניהול הסכסוך" על ידי גורמים חיצוניים, ובראשם ישראל, ולדחיקת פתרונו לעתיד בלתי ידוע.

מה שברור הוא, שהעם הפלסטיני עצמו לא ויתר על שאיפתו לייצוג ולשחרור, שהיא לגיטימית ועמוקה, אך הכלים להשגתה הופקעו מידיהם והפכו את עקרון היסוד של אש"ף — עצמאות ההחלטה — לאות מתה. האם מתוך ההריסות בעזה והמשבר בגדה יצליחו הפלסטינים לגבש מנהיגות חדשה ומאוחדת שתשיג מחדש לגיטימציה בינלאומית? זה יתברר בשנים הקרובות.

לחצו לקבלת עדכונים בנושא:

הצג עוד | מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר | רכשו מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל
© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ